



UNIVERSITY OF NICOSIA
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΛΕΥΚΩΣΙΑΣ

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΗΝ ΕΚΘΕΣΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ: ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΤΟ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Λευκωσία

21 Φεβρουαρίου 2017

I. Εισαγωγή

Αναφερόμαστε στην Έκθεση της επιτροπής εξωτερικής αξιολόγησης για την αξιολόγηση-πιστοποίηση του προγράμματος σπουδών «Ευρωπαϊκό Δίκαιο και Πολιτική», που ετοιμάστηκε σε συνέχεια της διήμερης επιτόπιας επίσκεψης των μελών της Επιτροπής στο Πανεπιστήμιο Λευκωσίας.

Εν πρώτοις επιθυμούμε να ευχαριστήσουμε την εξωτερική επιτροπή αξιολόγησης για τον επαγγελματισμό που επέδειξαν κατά την άσκηση των καθηκόντων που τους ανατέθηκαν. Η επίσκεψη της επιτροπής στο Πανεπιστήμιο Λευκωσίας και η εκτενής συζήτηση όλων των ζητημάτων που αφορούν στο υπό αξιολόγηση ΜΠΣ οδήγησε σε ένα γόνιμο διάλογο μεταξύ των μελών της Επιτροπής και των εκπροσώπων του πανεπιστημίου και των μελών ΔΕΠ που ασχολούνται στο πρόγραμμα.

Η έκθεση της Επιτροπής έτυχε προσεκτικής μελέτης και συζήτησης από τα αρμόδια όργανα του πανεπιστημίου. Διαπιστώσαμε με ικανοποίηση ότι η έκθεση της Επιτροπής είναι θετική για το πρόγραμμα και θεωρούμε ότι σαφώς η εισήγηση της Επιτροπής είναι όπως το πρόγραμμα πιστοποιηθεί από τον Φορέα. Με ικανοποίηση εξάλλου διαπιστώσαμε ότι ο μέσος όρος βαθμολογίας ανέρχεται περί τα 4/5, δηλαδή μια εξαιρετικά καλή βαθμολογία για ένα μάλιστα καινοτόμο και απαιτητικό πρόγραμμα. Έχουμε λάβει σοβαρά υπόψη τις επί μέρους κρίσεις και εισηγήσεις της Επιτροπής για περαιτέρω βελτίωση του υπό αξιολόγηση ΜΠΣ και θα αναφερθούμε σε αυτές εξειδικευμένα κατωτέρω. Στη δεύτερη ενότητα θα αναφερθούμε συνοπτικά στα θετικά σχόλια που έχουν γίνει για το υπό αξιολόγηση ΜΠΣ

και εν συνεχεία, στην τρίτη ενότητα, θα αναφερθούμε στις εισηγήσεις της Επιτροπής και στις δράσεις που λήφθηκαν στη βάση αυτών.

II. Θετικά Ευρήματα της Επιτροπής

Σημειώνουμε με ικανοποίηση ότι η Επιτροπή εκτίμησε με θετικό τρόπο «την ποιότητα και πληρότητα της αίτησης» και τις εσωτερικές διαδικασίες αξιολόγησης του προγράμματος (σελ. 5 της Έκθεσης), καθώς και τη διαπίστωση ότι «το διδακτικό έργο οργανώνεται συστηματικά και επιμελημένα» και ότι «ο προβλεπόμενος αριθμός των φοιτητών επιτρέπει την αποτελεσματική και εποικοδομητική διδασκαλία για την επίτευξη των επιδιωκόμενων μαθησιακών αποτελεσμάτων» (σελ. 6 της Έκθεσης).

Τονίζουμε εξάλλου ότι η Επιτροπή αποτίμησε θετικά τις «πρακτικές που ακολουθούν οι διδάσκοντες όσον αφορά την προετοιμασία του μαθήματος, την παράδοση της διδακτέας ύλης, την αφομοίωση της από τους φοιτητές, την αξιολόγηση της επίδοσης τους και την παρακολούθηση των εργασιών τους», καθώς και το γεγονός ότι το πρόγραμμα διδάσκεται καθημερινές και από μόνιμο διδακτικό προσωπικό (σελ. 6 της Έκθεσης).

Με ικανοποίηση επίσης σημειώνουμε το εύρημα της Επιτροπής ότι το διδακτικό προσωπικό «διαθέτει τα απαιτούμενα τυπικά και ουσιαστικά προσόντα, τα οποία εγγυώνται την αποτελεσματική διεξαγωγή» του προγράμματος και ότι «τα γνωστικά τους αντικείμενα, η διδακτική τους εμπειρία και το ερευνητικό τους έργο ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις του προγράμματος» (σελ. 7 της Έκθεσης). Μας ικανοποιεί επίσης η διαπίστωση της Επιτροπής ότι το υπό αξιολόγηση ΜΠΣ «καλύπτει ένα κενό στη μετεκπαίδευση στα συνδυαστικά αντικείμενα της Ευρωπαϊκής

Ολοκλήρωσης, του Συνταγματισμού και της Πολιτικής Επιστήμης στον κυπριακό και ελλαδικό χώρο» και ότι είναι «επαινετή η κρινόμενη πρωτοβουλία του Πανεπιστημίου Λευκωσίας» και ότι το περιεχόμενο του προγράμματος σπουδών είναι συγκροτημένο (σελ. 7 της Έκθεσης).

Ιδιαίτερα θετικό κρίνεται το εύρημα της Επιτροπής ότι το πρόγραμμα «σχεδιάζεται και παρακολουθείτε με μεθόδους σύμφωνες με τις βέλτιστες διεθνείς πρακτικές» και ότι «η διαχείριση του προγράμματος όσον αφορά τον σχεδιασμό, την υλοποίηση και την αξιολόγηση του είναι ικανοποιητική και στηρίζεται στην αντίστοιχη εμπειρία του Ιδρύματος», καθώς και ότι υπάρχει επαρκής μηχανισμός αξιολόγησης, ηλεκτρονικά προσβάσιμες πληροφορίες και σύστημα αναγνώρισης και μεταφοράς ECTS (σελ. 8 της Έκθεσης). Θετική κρίνεται επίσης η διαπίστωση για ύπαρξη συνέργειας έρευνας και διδασκαλίας (σελ. 9 της Έκθεσης) και ότι το Πανεπιστήμιο διαθέτει τους αναγκαίους διοικητικούς μηχανισμούς, υποδομές και ανθρώπινους πόρους για υλοποίηση του ΜΠΣ (σελ. 10 της Έκθεσης).

Το γενικό εύρημα της Επιτροπής είναι ότι: «αποτιμά θετικά πολλές πτυχές του Προγράμματος, συνδεδεμένες τόσο με το ουσιαστικό περιεχόμενό του, περιλαμβανομένου και της πρωτότυπου χαρακτήρα του, όσο και με τις οργανωτικές διαστάσεις του, που αφορούν είτε τη λειτουργία και διαχείριση του Προγράμματος καθεαυτού είτε τη υποδομή και γενικότερο πλαίσιο του Ιδρύματος στο πλαίσιο του οποίου παρέχεται» (σελ. 13 της Έκθεσης). Κατά συνέπεια η κρίση είναι εξόχως θετική.

Κατωτέρω θα αναφερθούμε εξειδικευμένα στις εισηγήσεις της Επιτροπής. Σημειώνουμε πάντως ότι και η Επιτροπή παραδέχεται ότι οι κύριες

εισηγήσεις της μπορούν να υιοθετηθούν χωρίς ιδιαίτερη δυσκολία (σελ. 14 της Έκθεσης).

III. Εισηγήσεις της Επιτροπής

➤ Το θέμα του τίτλου του προγράμματος

Η βασικότερη εισήγηση της Επιτροπής (η οποία συζητήθηκε εκτενώς και κατά την επιτόπια επίσκεψη της Επιτροπής) είναι η διαπίστωση από αυτή μιας δυσαρμονίας μεταξύ του τίτλου του προγράμματος και του περιεχομένου σπουδών. Σχετικές είναι οι παρατηρήσεις της Επιτροπής που καταλαμβάνουν μεγάλο μέρος των σελ. 7-8 της Έκθεσης, σελ. 13 της Έκθεσης, Το γεγονός αυτό, ως αναφέρει και η Επιτροπή, την οδήγησε στο να προσδώσει βαθμολογία 3, αντί υψηλότερης, στα σημεία 2.1.7 και 2.2.

Ως η Επιτροπή αναφέρει η βασική της επιφύλαξη οφείλεται στο ότι θεωρεί πως ο όρος «Ευρωπαϊκό Δίκαιο» (παλαιότερα «Ευρωπαϊκό Δημόσιο Δίκαιο») δεν έχει την ιδιαίτερη έννοια που του αποδίδει το πρόγραμμα ως διεθνής τεχνικός όρος και ως εκ τούτου υπάρχει ο κίνδυνος όπως δημιουργηθούν λανθασμένες εντυπώσεις σε ένα υποψήφιο που δεν έχει μελετήσει επιμελώς το πρόγραμμα σπουδών. Η Επιτροπή σημειώνει ότι υπάρχουν δύο τρόποι να επιλυθεί η διαπιστούμενη από αυτή ασυμφωνία, η πρώτη με την αλλαγή του τίτλου και η δεύτερη με την αλλαγή του περιεχομένου του προγράμματος. Συμφωνούμε με την Επιτροπή ότι τυχόν μεταβολή του περιεχομένου του προγράμματος δεν θα εξυπηρετούσε οτιδήποτε, εφόσον θα αποστερούσε το πρόγραμμα τόσο από τον

καινοτόμο του χαρακτήρα, όσο και από την προστιθέμενη αξία του, αλλά και δεν θα ανταποκρινόταν προς τους στόχους και τον σχεδιασμό του.

Όντως, ως σημειώνεται και από την Επιτροπή, το πρόγραμμα έχει σχεδιαστεί ως ένα πρόγραμμα του διεθνώς καθιερωμένου γνωστικού αντικείμενου «Δικαίου και Πολιτικής» (Law and Politics) και όχι ως πρόγραμμα «Ευρωπαϊκού Δικαίου (και Πολιτικής)». Δεν είναι ο στόχος του προγράμματος άλλωστε να γίνει πρόγραμμα «Ευρωπαϊκού Δικαίου», αλλά να παραμείνει πρόγραμμα «Δικαίου και Πολιτικής» με σαφέστατο εντούτοις ευρωπαϊκό προσανατολισμό και χαρακτήρα.

Ως και η Επιτροπή αναφέρει η μεταβολή του τίτλου ώστε να αποδίδει το περιεχόμενο του προγράμματος είναι ευχερώς εφαρμόσιμη και δεν έχει οποιεσδήποτε πρακτικές δυσκολίες. Το θέμα του τίτλου άλλωστε μας είχε απασχολήσει εκτενώς, εξ ου και η μετονομασία του προγράμματος λίγο πριν την επίσκεψη της Επιτροπής σε «Ευρωπαϊκό Δίκαιο και Πολιτική» αντί σε «Ευρωπαϊκό Δημόσιο Δίκαιο και Πολιτική». Με δεδομένο ότι η σύγχυση στην οποία αναφέρεται η Επιτροπή οφείλεται εξ ολοκλήρου στην χρήση του επιθετικού προσδιορισμού «Ευρωπαϊκό Δίκαιο» έχουμε αποφασίσει όπως αφαιρέσουμε τον επιθετικό προσδιορισμό, υλοποιώντας την εισήγηση της Επιτροπής.

Ως εκ τούτου η νέα ονομασία του προγράμματος είναι **«Δίκαιο και Πολιτική στην Ευρωπαϊκή Ένωση» (Law and Politics in the European Union)**. Ο νέος τίτλος καθιστά σαφές προς οποιονδήποτε ενδιαφερόμενο ότι συνιστά συνδυασμένη προβληματική του συνταγματισμού και της πολιτικής επιστήμης (εφόσον αυτό είναι το αντικείμενο του γνωστικού

πεδίου «Δίκαιο και Πολιτική») καθώς και του φαινομένου της ευρωπαϊκής ενοποίησης στην ευρύτερη δυνατή του έννοια και όχι απλώς ως αναφερόμενο στο Ευρωπαϊκό Δίκαιο (ως θα ήταν αν ο τίτλος του προγράμματος ήταν «Δίκαιο και Πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης»).

Ο τροποποιημένος τίτλος του προγράμματος ανταποκρίνεται επομένως πλήρως στο περιεχόμενο του προγράμματος σπουδών και απαντά σε όλους τους επί τούτου προβληματισμούς της Επιτροπής, συμμορφούμενοι προς τις εισηγήσεις της, ως αυτοί περιέχονται στις σελ. 7-8 «Δομή και Περιεχόμενο του Προγράμματος Σπουδών», σελ. 13 «Συμπεράσματα και Εισηγήσεις της Επιτροπής Αξιολόγησης», ενώ απαντά και στη βαθμολόγηση υπό 2.1.7. και 2.2. και στην σχετική «πρόσθετη αιτιολόγηση» της Επιτροπής που εκεί περιέχεται.

➤ **Επί μέρους εισηγήσεις υπό 1.1.-Οργάνωση Διδακτικού Έργου**

Ως και η Επιτροπή σημειώνει, η αριθμητική αξιολόγηση είναι θετική και αρκετά υψηλή, με συνηθέστερο βαθμό το 4 και σε ορισμένες περιπτώσεις το 5. Ως προς τις επί μέρους παρατηρήσεις της Επιτροπής ως προς τα κριτήρια εισδοχής, η Επιτροπή σημείωσε πως παρά το γεγονός ότι η καλή γνώση των αγγλικών είναι απαραίτητη για την παρακολούθηση του προγράμματος, δεν αναφέρεται σχετική προϋπόθεση στο κεφάλαιο περί εισδοχής. Δεχόμαστε την εισήγηση της Επιτροπής και έχουμε ήδη τροποποιήσει τα κριτήρια εισδοχής ώστε να περιληφθεί η καλή γνώση των αγγλικών ως προϋπόθεση, κάτι που άλλωστε ισχύει στην πράξη.

Ως προς την εισαγωγή μετρήσιμων κριτηρίων για επιλογή των υποψηφίων, κάτι που εν πάση περιπτώσει η Επιτροπή θεωρεί ως μάλλον υποθετικής σημασίας, σημειώνουμε την εισήγηση της Επιτροπής. Ως αναφέρθηκε και προφορικά προς την Επιτροπή, σε περίπτωση περισσότερων κατάλληλων και ικανών υποψηφίων, η συντονιστική επιτροπή του προγράμματος εφαρμόζει σχετικά κριτήρια, όπως βαθμό πτυχίου, γνώση επιπρόσθετων ξένων γλωσσών, δημοσιεύσεις, επαγγελματική συνάφεια με το αντικείμενο, ως αυτά φαίνονται στο βιογραφικό των υποψηφίων, καθώς και αξιολογεί τη δήλωση του υποψηφίου, ενώ διατηρεί τη δυνατότητα να προβεί και σε συνέντευξη του υποψηφίου. Τα πιο πάνω θα αναφέρονται λεκτικά στα κριτήρια εισδοχής.

Παρόμοια δυνατότητα διατήρησης διακριτικής ευχέρειας της συντονιστικής επιτροπής να αποφασίζει την εισδοχή των φοιτητών, χωρίς να ποσοστοποιεί τα κριτήρια, είναι η πρακτική των κορυφαίων αγγλικών και αμερικάνικων πανεπιστημίων και την θεωρούμε προτιμότερη εφόσον επιτρέπει την άσκηση της διακριτικής ευχέρειας στην κατάλληλη περίπτωση, χωρίς προκαθορισμένα κριτήρια που είναι άκαμπτα και μπορεί να οδηγήσουν σε αδικίες. Σχετικώς και η εισαγωγή εξετάσεων τύπου προαπαιτούμενων συνιστά μια μέθοδο επιλογής που συνηθίζεται στα ελληνικά πανεπιστήμια, αλλά δεν εφαρμόζεται συνήθως στα κορυφαία αγγλο-αμερικάνικα πανεπιστήμια.

Λαμβάνουμε επομένως υπόψη τη σύσταση της Επιτροπής και διαβεβαιώνουμε στη βάση των πιο πάνω ότι έχει προστεθεί η γνώση της αγγλικής ως κριτήριο εισδοχής και ότι αναφέρονται τα μετρήσιμα κριτήρια επιλογής μεταξύ κατάλληλων υποψηφίων, που όμως κατ' εφαρμογή και

βέλτιστων διεθνών πρακτικών δεν κρίνουμε σκόπιμο να ποσοστοποιήσουμε. Επί τούτου δεν αντιλαμβανόμαστε να επιμένει άλλωστε ούτε και η Επιτροπή. Οι εισηγήσεις της Επιτροπής λαμβάνονται επομένως υπόψη και έχουν υιοθετηθεί σε μεγάλο βαθμό. Τα αναθεωρημένα κριτήρια εισδοχής φοιτητών που υιοθετούνται στη βάση των εισηγήσεων της Επιτροπής επισυνάπτονται ως **Παράρτημα Α**.

Ως προς τους αναμενόμενους αριθμούς φοιτητών αντιλαμβανόμαστε ότι η Επιτροπή, αν και είναι μάλλον επιφυλακτική για το κατά πόσο αυτοί θα φθάνουν τους 50-100 φοιτητές κατ' έτος ως παραμένει η εκτίμηση των αρχών του πανεπιστημίου, εντούτοις θεωρεί ότι θα υπάρξει ικανός αριθμός φοιτητών στο πρόγραμμα ώστε αυτό να είναι βιώσιμο και κατά συνέπεια δεν κρίνεται οποιοδήποτε περαιτέρω σχόλιο ή δράση επί αυτού.

➤ **Επί μέρους εισηγήσεις υπό 1.2.-Διδασκαλία**

Και σε αυτό το τμήμα οι βαθμολογίες κυμαίνονται κατά κανόνα στο υψηλότερο 4 ή 5. Ως προς τη βαθμολόγηση με 3 στο 1.2.5., η Επιτροπή αναφέρει πως οφείλεται στο ότι δεν επιβεβαιώθηκε η πρακτική προφορικών παρουσιάσεων από φοιτητές με ερωτήσεις από διδάσκοντες και συμφοιτητές. Εντούτοις, ως ήδη αναφέρθηκε κατά την επιτόπια εξέταση του προγράμματος τούτο γίνεται ήδη και θα συνεχίσει να γίνεται. Ως προς τη βαθμολόγηση με 3 στο 1.2.7. αυτή αιτιολογείται από την Επιτροπή ότι οφείλεται στο συνεχή εξελικτικό χαρακτήρα της ΕΕ που καθιστά εύκολα ανεπίκαιρους τους καταλόγους βιβλιογραφίας και νομολογίας. Ως προς αυτό το Πανεπιστήμιο παραμένει δεσμευμένο στη διαρκή επικαιροποίηση των σχετικών καταλόγων βιβλιογραφίας και νομολογίας. Οι εισηγήσεις της

Επιτροπής επομένως λαμβάνονται υπόψη, χωρίς να θεωρούμε ότι χρειάζεται οποιαδήποτε περαιτέρω άμεση δράση επί τούτου.

➤ **Επί μέρους εισηγήσεις υπό 1.3.-Διδακτικό Προσωπικό**

Η βαθμολόγηση στο τμήμα αυτό κυμαίνεται κατά κανόνα στο 5 ή 4, δηλαδή είναι πολύ υψηλή. Υπάρχει μια βαθμολόγηση με 3 στο 1.3.11. η οποία στην πρόσθετη αιτιολόγηση αναφέρεται ότι δεν αποκρύβει επιφύλαξη προς τα προσόντα και την εμπειρία της συντονίστριας αυτοτελώς θεωρούμενα, αλλά ως προς το ότι τα γνωστικά της αντικείμενα δεν είναι εκείνα που αποτελούν το κέντρο βάρους του προγράμματος. Η παρατήρηση σημειώνεται, εντούτοις τονίζεται πως η συντονίστρια διδάσκει ένα υποχρεωτικό μάθημα και συν-διδάσκει ένα ακόμα υποχρεωτικό μάθημα και ένα μάθημα επιλογής. Δηλαδή διδάσκει ή συν-διδάσκει 2 από τα 7 υποχρεωτικά μαθήματα και συνολικά 3 από τα 10 μαθήματα που προσφέρονται στο υπό αξιολόγηση ΜΠΣ, ήτοι 30% των μαθημάτων, ποσοστό που σαφώς είναι υψηλότερο από το αναμενόμενο ποσοστό ειδικής γνώσης (σε επίπεδο διδασκαλίας) ενός συντονιστή προπτυχιακού ή και μεταπτυχιακού προγράμματος. Όντας δε μέλος ΔΕΠ τόσο του Τμήματος Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών, όσο και του Τμήματος Νομικής, δηλαδή αμφοτέρων των τμημάτων που προσφέρουν το διεπιστημονικό πρόγραμμα σπουδών, αλλά και Αντικοσμήτορας της Νομικής Σχολής, είναι σε μοναδική θέση εμπειρίας και γνώσης του όλου προγράμματος, κάτι που άλλωστε δεν αμφισβητείται ουσιαστικά από τα μέλη της Επιτροπής. Οι εισηγήσεις της Επιτροπής λαμβάνονται επομένως υπόψη, χωρίς να θεωρούμε ότι χρειάζεται οποιαδήποτε άμεση δράση επί τούτου.

➤ **Επί μέρους εισηγήσεις υπό 2.1. Σκοπός και μαθησιακά αποτελέσματα του προγράμματος σπουδών**

Η βαθμολόγηση κυμαίνεται κυρίως στο 4, με ορισμένα 3. Ήδη έχει απαντηθεί το θέμα του 2.1.7. ως προς τον τίτλο, ενώ ως προς το 2.1.1 και 2.1.2. σημειώνεται η θέση της Επιτροπής ότι ίσως οι πρακτικές διαστάσεις του σκοπού και των μαθησιακών αποτελεσμάτων του να τονίζονται στην Αίτηση υπέρ του δέοντος. Σημειώνουμε ότι οπωσδήποτε το πρόγραμμα είναι πρωτίστως θεωρητικό, ως ορθά παρατηρεί και η Επιτροπή, εντούτοις όμως γίνεται προσπάθεια για σύνδεση με την πρακτική των μαθησιακών αποτελεσμάτων στη βάση και διεθνών βέλτιστων πρακτικών. Οι εισηγήσεις της Επιτροπής λαμβάνονται επομένως υπόψη, χωρίς να θεωρούμε ότι χρειάζεται κάποια άμεση δράση επί τούτου. Ως προς το θέμα του τίτλου ήδη έχει ληφθεί δράση και επέλθει θεραπεία ως ανωτέρω αναφέρθηκε.

➤ **Επί μέρους εισηγήσεις υπό 2.2. Δομή και περιεχόμενο του προγράμματος σπουδών**

Έχουμε ήδη αναφερθεί στο θέμα του τίτλου, το οποίο ως αναφέρει η Επιτροπή είναι το πρωταρχικό ζήτημα που την απασχολεί, για το οποίο έχει ήδη ληφθεί δράση και επέλθει θεραπεία. Ως προς την εισήγηση ότι η διπλωματική εργασία θα μπορούσε να καταστεί υποχρεωτική ή να αυξηθούν οι μονάδες της, σημειώνεται ότι το θέμα της διπλωματικής εργασίας απασχόλησε εκτεταμένα την Σχολή και τη Σύγκλητο του Πανεπιστημίου και λήφθηκε απόφαση μετά από αξιολόγηση όλων των συναφών παραγόντων. Σημειώνεται ότι και στα υπόλοιπα προγράμματα

μεταπτυχιακών σπουδών του Πανεπιστημίου η διπλωματική είναι κατά βάση μη υποχρεωτική, γεγονός που συνάδει και με τις σύγχρονες αντιλήψεις του Πανεπιστημίου περί παροχής ευελιξίας ως προς τις επιλογές των φοιτητών. Ως αναφέρει και η Επιτροπή στην Έκθεση της, δόθηκαν ήδη αντίγραφα διπλωματικών του προγράμματος προς τα μέλη της Επιτροπής γεγονός που επιβεβαιώνει ότι φοιτητές του προγράμματος επιλέγουν να εκπονούν διπλωματική εργασία. Τα δύο μαθήματα εξάλλου είναι απαιτητικός φόρτος για να αντιστοιχεί προς τη διπλωματική, εφόσον κάθε μάθημα έχει υποχρεωτικές 2-3 εργασίες και επιπρόσθετα γραπτές εξετάσεις, καθώς και συμμετοχή μέσω παρουσιάσεων/απαντήσεων. Σκοπός ακριβώς του πανεπιστημίου είναι όπως οι πολύ καλοί/άριστοι φοιτητές του προγράμματος παρακινούνται να εκπονούν διπλωματική εργασία, ώστε οι διπλωματικές εργασίες του προγράμματος πράγματι να αξίζουν τον κόπο και να είναι υψηλού επιπέδου.

Εντούτοις λαμβάνοντας σοβαρά υπόψη τα σχόλια της Επιτροπής αποφασίσαμε να υιοθετήσουμε πτυχές της σύστασης της Επιτροπής κατά τρόπο που να ικανοποιούν τις παρατηρήσεις της. Κατά συνέπεια έχουμε αποφασίσει όπως: α) το μάθημα EULP-502 προσφέρεται εφεξής στο πρώτο εξάμηνο σπουδών, ενώ το EULP-511 στο δεύτερο εξάμηνο σπουδών ως η εισήγηση της Επιτροπής, β) προστεθεί ως μάθημα επιλογής το υφιστάμενο μάθημα MLAW-509 Νομική Έρευνα και Μεθοδολογία ώστε να ενισχυθεί η δυνατότητα προσαρμογής των φοιτητών που το επιθυμούν στη μεθοδολογία/έρευνα και στις αρχές της νομικής επιστήμης και να αυξηθεί ο δυναμικός καθαρά ερευνητικός χαρακτήρας του προγράμματος και γ) μετατραπεί σε μάθημα επιλογής, αντί σε υποχρεωτικό το EULP-513. Το αναθεωρημένο πρόγραμμα σπουδών επισυνάπτεται ως

Παράρτημα Β, ενώ η περιγραφή του υφιστάμενου μαθήματος MLAW-509 επισυνάπτεται ως **Παράρτημα Γ**.

Ως προς τα ECTS επίσης έγινε εκτεταμένη μελέτη και υιοθετήθηκε εν προκειμένω το γενικό σύστημα ECTS που εφαρμόζεται στα μεταπτυχιακά προγράμματα σπουδών του Πανεπιστημίου, ενώ οι απαιτήσεις που τίθενται ανά εβδομάδα αντιστοιχούν πλήρως στα 10 ECTS. Έχουμε διεξάγει μελέτη ως προς τον φόρτο εργασίας και το γεγονός αυτό αναφέρθηκε και στην Επιτροπή. Μας αναφέρθηκε προφορικά ότι η συγκεκριμένη εισήγηση αφορούσε σε διαφωνία μέλους της Επιτροπής ως προς τη **γενική δυνατότητα** ύπαρξης μαθημάτων με 10 ECTS σε θεωρητικά προγράμματα, εντούτοις ως και το σεβαστό μέλος της Επιτροπής αναγνώρισε παρόμοια προγράμματα γίνονται αποδεκτά από το Ευρωπαϊκό Πλαίσιο και υιοθετούνται ως θέμα βέλτιστης πρακτικής από κορυφαία ευρωπαϊκά πανεπιστήμια. Θεωρούμε ότι το συγκεκριμένο ζήτημα είναι μάλλον θέμα φιλοσοφίας και υπό τις περιστάσεις πολλές διαφορετικές απόψεις λαμβάνονται υπόψη και ομογενοποιούνται σε επίπεδο Συγκλήτου. Δεν θεωρούμε ότι τα 10 ECTS είναι υπερβολικά για ένα κατεξοχήν απαιτητικό ΜΠΣ και τα απαιτητικά μαθήματα που αυτό περιλαμβάνει, εφόσον άλλωστε τον απαιτητικό χαρακτήρα των μαθημάτων σημειώνει και η Επιτροπή.

Οι εισηγήσεις της Επιτροπής λαμβάνονται επομένως υπόψη, χωρίς να θεωρούμε ότι χρειάζεται κάποια περαιτέρω άμεση δράση επί τούτου και το όλο ζήτημα μπορεί να τύχει επαναξιολόγησης σε περίπτωση που παρατηρηθούν οποιαδήποτε προβλήματα κατά τη λειτουργία του ΜΠΣ. Ως

προς το θέμα του τίτλου ήδη έχει ληφθεί δράση και επέλθει θεραπεία ως ανωτέρω αναφέρθηκε.

➤ **Επί μέρους εισηγήσεις υπό 2.3. Διασφάλιση ποιότητας του προγράμματος σπουδών**

Οι βαθμολογίες κυμαίνονται στο ιδιαίτερο υψηλό 5 ή 4 και η Επιτροπή σημειώνει πως η ποιότητα του προγράμματος διασφαλίζεται σε πραγματικά υψηλό επίπεδο. Μοναδική εισήγηση της Επιτροπής συνιστά η δημιουργία ειδικού κανονισμού σπουδών σε επίπεδο προγράμματος ή ξεχωριστού κανονισμού μεταπτυχιακών σπουδών σε επίπεδο Πανεπιστημίου. Ως παρατηρεί όμως ορθά και η Επιτροπή η μη ύπαρξη οφείλεται «στην πρακτική του Ιδρύματος, το οποίο διαθέτει έναν ενιαίο κανονισμό για όλες τις σχολές, που ισχύει τόσο για το προπτυχιακό όσο και για το μεταπτυχιακό επίπεδο», ενώ όλα τα σχετικά στοιχεία είναι ελεύθερα προσβάσιμα και διαδικτυακώς. Λαμβάνουμε υπόψη σοβαρά την εισήγηση της Επιτροπής και έχουμε ήδη εισηγηθεί προς τον Πρύτανη τη δημιουργία χωριστού κανονισμού μεταπτυχιακών προγραμμάτων σε επίπεδο Πανεπιστημίου.

➤ **Επί μέρους εισηγήσεις υπό 2.4. Διαχείριση του Προγράμματος Σπουδών**

Με ικανοποίηση σημειώνουμε την υψηλή βαθμολόγηση με 4 και 5 της συγκεκριμένης ενότητας και την ανεπιφύλακτα θετική εκτίμηση της Επιτροπής.

➤ **Επί μέρους εισηγήσεις υπό 2.5. Διεθνής Διάσταση του προγράμματος σπουδών**

Έχουμε διαβάσει προσεκτικά τις παρατηρήσεις της Επιτροπής επί του θέματος αυτού, οι οποίες εν μέρει ήταν μη αναμενόμενες, εφόσον ορισμένα θέματα που αναφέρονται δεν είχαν τεθεί κατά τη διάρκεια της επιτόπιας επίσκεψης. Δεν συμφωνούμε με το εύρημα ότι η διεθνής διάσταση του προγράμματος είναι ασθενής και απολογούμαστε σε περίπτωση που δεν κατορθώσαμε να θέσουμε με σαφήνεια τα κρίσιμα περί του αντιθέτου δεδομένα ενώπιον των μελών της Επιτροπής. Σημειώνουμε πάντως το εύρημα της Επιτροπής ότι το πρόγραμμα είναι πρωτότυπο και καινοτόμο.

Ως προς την αναφορά σε προγράμματα ανταλλαγής φοιτητών και συνεργασίες με άλλα πανεπιστημιακά ιδρύματα, η Σχολή Νομικής έχει πέραν των 100 συνεργασιών και συμφωνιών στα πλαίσια του Erasmus με ευρωπαϊκά πανεπιστήμια και προβλέπεται πλήρης δυνατότητα για ανταλλαγή φοιτητών μέσα στα πλαίσια του Erasmus, ανταλλαγή διδακτικού προσωπικού και συνεργασίες. Το εν λόγω εύρημα επομένως θεωρούμε ότι δεν ανταποκρίνεται στα πραγματικά γεγονότα.

Επιπρόσθετα σημειώνεται ότι, ως αναφέρθηκε προς την Επιτροπή, το πρόγραμμα συμπεριέλαβε τέσσερα μαθήματα του στα πλαίσια αίτησης, η οποία εγκρίθηκε, για χρηματοδότηση της διδασκαλίας, στα πλαίσια του Jean Monnet Centre of Excellence που απονεμήθηκε στο Πανεπιστήμιο, κατεξοχήν δείγμα διεθνοποίησης του προγράμματος. Επίσης το πρόγραμμα έχει συνάψει στρατηγική συνεργασία με το ίσως πιο γνωστό ελληνικό ερευνητικό κέντρο επί των θεμάτων του προγράμματος, δηλαδή

το Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου-Ίδρυμα Θεμιστοκλή και Δημήτρη Τσάτσου. Ως εξάλλου αναφέρθηκε στα μέλη της Επιτροπής έχει συναφθεί προκαταρκτική συμφωνία στρατηγικής συνεργασίας με μεγάλο πανεπιστήμιο της Ουκρανίας, αλλά και με πανεπιστήμιο της Λιθουανίας.

Ως προς επισκέψεις εισηγητών από την αλλοδαπή, αναφέρθηκε προς την Επιτροπή ότι ήδη διενεργούνται στα πλαίσια ειδικών εκδηλώσεων που διοργανώνει η Σχολή στα πλαίσια του προγράμματος και αναφέρθηκαν μάλιστα προγραμματισμένα διεθνή συνέδρια που θα γίνουν, το ένα υπό την κυπριακή Προεδρία του Συμβουλίου της Ευρώπης τον Μάρτιο και το δεύτερο σε συνεργασία με το International Association of Constitutional Law τον Μάιο, με συμμετοχή πέραν των 30 εισηγητών από την Ευρώπη. Ιδιαίτερα έντονη επί του θέματος είναι επίσης η δράση του Κέντρου Διεθνών και Ευρωπαϊκών Υποθέσεων στην οποία επίσης έγινε αναφορά.

Υπό τις περιστάσεις επομένως θεωρούμε ότι ο διεθνής χαρακτήρας του προγράμματος είναι έντονος, αν και βεβαίως πάντοτε υπάρχουν περιθώρια για βελτίωση και προσπάθεια μας είναι προφανώς η περαιτέρω διεθνοποίηση του προγράμματος και λαμβάνουμε σοβαρά υπόψη τις επί του θέματος παρατηρήσεις της Επιτροπής.

Ως προς το θέμα της βιβλιογραφίας σε άλλες γλώσσες πέραν της αγγλικής, η παρατήρηση της Επιτροπής σημειώνεται. Οπωσδήποτε η αγγλική είναι η διεθνής γλώσσα στο συγκεκριμένο γνωστικό πεδίο, εντούτοις όμως θα καταβληθούν προσπάθειες επί του θέματος ως η εισήγηση της Επιτροπής.

➤ **Επί μέρους εισηγήσεις υπό 2.6. Σύνδεση με αγορά εργασίας και κοινωνία**

Σημειώνουμε ότι η Επιτροπή θεωρεί πως το πρόγραμμα δεν συνδέεται έντονα με την αγορά εργασίας, πλην όμως θεωρεί πως είναι ιδιαίτερα χρήσιμο για την κοινωνία.

➤ **Επί μέρους εισηγήσεις υπό 3. Ερευνητικό έργο και συνέργεια με διδασκαλία**

Σημειώνουμε τις παρατηρήσεις της Επιτροπής επί του θέματος και τη γενικά ικανοποιητική βαθμολογία. Παρατηρούμε ότι, ως ήδη αναφέρθηκε, το πρόγραμμα έχει λάβει ήδη εξωτερική χρηματοδότηση από το Κέντρο Αριστείας Jean Monnet και ότι τα μέλη ΔΕΠ του προγράμματος έχουν λάβει ήδη εξωτερική χρηματοδότηση σε τομείς που άπτονται του προγράμματος και έχουν διεθνείς δημοσιεύσεις επί του γνωστικού αντικείμενου, γεγονός που άλλωστε δεν αμφισβητείται από την Επιτροπή. Σημειώνουμε το εύρημα της Επιτροπής ότι εκ των πραγμάτων υπάρχει συνέργεια έρευνας και διδασκαλίας. Ως προς τις διπλωματικές εργασίες, αυτές αν και δεν είναι υποχρεωτικές, εντούτοις επιλέγονται από τους καλούς φοιτητές του προγράμματος και ως εκ τούτου υπάρχει επί τούτου συνέργεια. Άλλωστε δείγματα των διπλωματικών που υλοποιήθηκαν δόθηκαν ήδη προς τα μέλη της Επιτροπής. Παρομοίως και οι εργασίες προόδου απαιτούν από τους φοιτητές τη διενέργεια έρευνας σε μεταπτυχιακό επίπεδο. Οι συνολικές παρατηρήσεις της Επιτροπής όμως λαμβάνονται υπόψη στα πλαίσια της προσπάθειας για ακόμα περαιτέρω βελτίωση.

- **Επί μέρους εισηγήσεις υπό 4. Υπηρεσίες διοίκησης, φοιτητικής μέριμνας και υποστήριξης του διδακτικού έργου.**

Σημειώνουμε τη θετική εκτίμηση και υψηλή βαθμολόγηση των διοικητικών μηχανισμών (4.1), καθώς και τη θετική εκτίμηση και υψηλή βαθμολόγηση των υποδομών και υποστήριξης (4.2.) με βαθμολογίες 4 και 5. Σημειώνεται επίσης η θετική εκτίμηση των οικονομικών πόρων του προγράμματος και λαμβάνεται υπόψη η εισήγηση για πρόβλεψη πόρων στοχευμένα για το πρόγραμμα.

IV. Συμπέρασμα

Ευχαριστούμε εκ νέου την Επιτροπή για τη θετική της κρίση και για τις εισηγήσεις της, καθώς και για τον χρόνο που αφιέρωσε στην αξιολόγηση του προγράμματος. Έχουμε ήδη συμμορφωθεί με την βασικότερη εισήγηση της Επιτροπής για μεταβολή του τίτλου του προγράμματος ώστε να ανταποκρίνεται καλύτερα στο περιεχόμενο των σπουδών και αυτό έγινε με την υιοθέτηση του τίτλου «Δίκαιο και Πολιτική στην ΕΕ» (Law and Politics in the EU). Ως προς τις υπόλοιπες παρατηρήσεις της Επιτροπής έχουμε λεπτομερώς απαντήσει πιο πάνω και έχουμε λάβει τα αναγκαία μέτρα για συμμόρφωση με αυτές όπου κρινόταν άμεση ανάγκη λήψης παρόμοιων μέτρων, ενώ αυτές λαμβάνονται ευρύτερα υπόψη για την περαιτέρω πορεία του προγράμματος.

Δρ. Χριστίνα Ιωάννου
Συντονίστρια Προγράμματος

Παράρτημα Α

Κριτήρια εισδοχής φοιτητών:

Στο Πρόγραμμα μπορούν να εισαχθούν φοιτητές για το Εαρινό ή Θερινό εξάμηνο. Ελάχιστα κριτήρια για την αποδοχή αιτήσεων εγγραφής στο Πρόγραμμα είναι τα ακόλουθα:

Ακαδημαϊκά Προσόντα: Προπτυχιακός τίτλος σπουδών Νομικής, Πολιτικών Επιστημών ή/και Δημόσιας Διοίκησης, Διεθνών ή/και Ευρωπαϊκών Σπουδών, Διεθνών Σχέσεων ή άλλου συναφούς αντικειμένου.

Καλή γνώση της Αγγλικής γλώσσας: Οι φοιτητές ικανοποιούν την γνώση της αγγλικής γλώσσας αν το πρώτο πτυχίο διδάχθηκε στην αγγλική γλώσσα. Διαφορετικά πρέπει να παρουσιάσουν αποδεικτικά διεθνών εξετάσεων στην αγγλική γλώσσα. Το Πανεπιστήμιο προσφέρει μαθήματα στην αγγλική για να βοηθήσει τους φοιτητές να αποκτήσουν τα αναγκαία εφόδια γνώσης της αγγλικής γλώσσας για εισδοχή στο μεταπτυχιακό πρόγραμμα σπουδών.

Δύο Συστατικές Επιστολές από πρόσωπο που γνωρίζει τον υποψήφιο.

Προσωπική Δήλωση: Μια επιστολή στην οποία θα αναφέρονται οι επιμέρους ικανότητες και δυνατότητες του υποψηφίου, το βιογραφικό του, καθώς επίσης οι προσδοκίες του από το πρόγραμμα και ο τρόπος με τον οποίο θα τον βοηθήσει στην προσωπική ανέλιξη και στην ανάπτυξη της καριέρας του.

Τα κριτήρια αξιολόγησης των υποψηφίων είναι τα ακόλουθα

1. Ακαδημαϊκά και άλλα σχετικά προσόντα
2. Επαγγελματική εμπειρία.
3. Συστατικές επιστολές
4. Καλή γνώση μιας τουλάχιστον πρόσθετης ξένης γλώσσας
5. Ερευνητικές δυνατότητες του υποψηφίου

Παράρτημα Β

Δίκαιο και Πολιτική στην Ευρωπαϊκή Ένωση

ΠΙΝΑΚΑΣ 1 – ΔΟΜΗ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΑΠΑΙΤΗΣΕΙΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΣΠΟΥΔΩΝ	ECTS
Υποχρεωτικά Μαθήματα	60
Μαθήματα Επιλογής Περιορισμένης Επιλογής	30
Μεταπτυχιακή Εργασία*	20
Σύνολο ECTS	90

*Σε περίπτωση κατά την οποία ο φοιτητής επιλέγει τη μεταπτυχιακή εργασία απαλλάσσεται από δύο μαθήματα επιλογής.

Αναθεωρημένο πρόγραμμα σπουδών: Δίκαιο και Πολιτική στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Υποχρεωτικά Μαθήματα

EULP-501: Θεωρίες περί Κράτους, Δικαίου και Πολιτείας (Πολιτειολογία) (10 ECTS)
EULP-502: Ευρωπαϊκή Πολιτική και Οικονομική Ολοκλήρωση (10 ECTS)
EULP-509: Πολιτική και Νομική Σκέψη (10 ECTS)
EULP-511: Θεωρίες Δημοκρατίας (10 ECTS)
EULP-512: Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Κράτος και Κοινωνικά Δικαιώματα (10 ECTS)
MLAW-531: Ευρωπαϊκή Προστασία Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (10 ECTS)

Μαθήματα Επιλογής

MLAW-590: Διπλωματική Εργασία (20 ECTS)
EULP-513: Ευρωπαϊκά Πολιτικά και Νομικά Συστήματα (10 ECTS)
MLAW-502: Ευρωπαϊκό Συγκριτικό Δίκαιο και Πολιτική (10 ECTS)
MLAW-533: Ειδικά Θέματα Δημοσίου Δικαίου (10 ECTS)
EULP-533: Σύγχρονες Ευρωπαϊκές Προκλήσεις (10 ECTS)
MLAW-509: Νομική Έρευνα και Μεθοδολογία (10 ECTS)

Παράρτημα Γ

Τίτλος Μαθήματος	Νομική Έρευνα και Μεθοδολογία				
Κωδικός Μαθήματος	MLAW-509				
Τύπος μαθήματος	Επιλογής				
Επίπεδο	Μεταπτυχιακό – 2 ^{ος} Κύκλος Σπουδών				
Έτος / Εξάμηνο φοίτησης	3 ^ο				
Όνομα Διδάσκοντα	Δρ. Στέργιος Μήτας				
ECTS	10	Διαλέξεις / εβδομάδα	3	Εργαστήρια / εβδομάδα	0
Στόχος Μαθήματος	<p>Σκοπός του μαθήματος είναι να παράσχει στους φοιτητές τις απαιτούμενες γνώσεις, τα μεθοδολογικά εργαλεία και τις δεξιότητες που θα τους επιτρέψουν:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Να αποκτήσουν βασικές γνώσεις για επιστημολογικά χαρακτηριστικά της έρευνας στις κοινωνικές και φυσικές επιστήμες αντίστοιχα, • να γνωρίζουν τα βασικά είδη και τις βασικές διακρίσεις της έρευνας νομικού ενδιαφέροντος, • να προχωρήσουν σε ανεξάρτητη νομική έρευνα μεταπτυχιακού επιπέδου, αξιοποιώντας τις διαθέσιμες πηγές • να εντοπίζουν, να αξιολογούν και να σχολιάζουν νομικά επιχειρήματα και δικαστικές αποφάσεις, εμπειριστατωμένα και με στερεή νομική επιχειρηματολογία, • να εμπλουτίσουν τις γνώσεις τους σε βασικά ζητήματα μεθοδολογίας του δικαίου, όπως οι μέθοδοι ερμηνείας του 				

	<p>δικαίου, ο νομικός συλλογισμός και η ορθότητα των νομικών κρίσεων,</p> <ul style="list-style-type: none"> • να κατανοούν τη στενή διασύνδεση αλλά και την αναγκαία διάκριση ανάμεσα στο δίκαιο, την πολιτική και την κοινωνική θεωρία. 		
Μαθησιακά Αποτελέσματα	<p>Μετά την ολοκλήρωση του μαθήματος οι φοιτητές θα είναι σε θέση να:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Εκπνοούν με μεθοδικό τρόπο μία ερευνητική εργασία και να επιχειρούν να συγγράψουν ένα επιστημονικό άρθρο με δομή και με στέρεα, περιεκτικά και τεκμηριωμένα νομικά επιχειρήματα. • Έχουν αναπτύξει ένα σωστά δομημένο ερευνητικό προσανατολισμό αναφορικά με την αναζήτηση, τον εντοπισμό και την κριτική αξιολόγηση της νομολογίας, της νομοθεσίας και της διαθέσιμης βιβλιογραφίας. • Έχουν εμβαθύνει σ' εκείνες τις δεξιότητες που απαιτούνται για το σχηματισμό και την ορθή έκθεση δομημένων και καλά τεκμηριωμένων νομικών επιχειρημάτων, παραπέμποντας σε πλούσια νομολογία και σε θεωρητικές προσεγγίσεις. • Να σχολιάζουν με μεθοδικό και εμπειριστατωμένο τρόπο δικαστικές αποφάσεις. • Να εντοπίζουν κενά και παραλείψεις σε διατυπωμένα νομικά επιχειρήματα και θεωρητικές τοποθετήσεις και να ασκούν πετυχημένη κριτική σε θέσεις και απόψεις που τυχόν θα τους υποβληθούν. • Να γνωρίζουν και να μπορούν να αξιοποιούν συστηματικά και επιστημονικά τις ποιοτικές μεθόδους έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες. • Να κατέχουν και να αξιοποιούν βασικές γνώσεις μεθοδολογίας και θεωρίας δικαίου, ιδίως κατά την ερμηνευτική προσέγγιση δυσχερών νομικών προβλημάτων 		
Προαπαιτούμενα	Κανένα	Συναπαιτούμενα	Κανένα
Περιεχόμενο Μαθήματος	<p>A. Νομική έρευνα</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Οδηγός βημάτων συγγραφής επιστημονικής εργασίας – Ζητήματα επιμέλειας και γενικές συμβουλές – Σύστημα βιβλιογραφικών αναφορών 2. Η νομική ως επιστήμη του ανθρώπου (humanities) και ως κοινωνική επιστήμη (social sciences) – Η έρευνα στη νομική επιστήμη – Είδη νομικής έρευνας – Βασικές κατευθύνσεις και αρχές της ποιοτικής νομικής έρευνας (qualitative legal research) – Βήματα της ποιοτικής νομικής 		

	<p>έρευνας – Βάσεις νομικών δεδομένων και αναζήτηση άρθρων, βιβλίων, νομοθεσίας και νομολογίας</p> <p>3. Γενικοί στόχοι, κύρια χαρακτηριστικά και τύποι της ποσοτικής έρευνας – Θέσεις (και κριτική) του κοινωνιολογικού θετικισμού – Στάδια της ποσοτικής νομικής έρευνας (quantitative legal research) – Οι ιστορικές (historical) και συγκριτικές (comparative) μέθοδοι νομικής έρευνας – Ανακεφαλαίωση, παράδειγμα σύνθετης νομικής έρευνας</p> <p>4. Ο σχολιασμός δικαστικής απόφασης – Η επιστημονική σημασία και το βαθύτερο κριτικό ενδιαφέρον – Δομή του σχολιασμού – Παράδειγμα σχολιασμού</p> <p>B. Μεθοδολογία και θεωρία δικαίου</p> <p>5. Εισαγωγικά, περί ερμηνείας – Ερμηνεία και εφαρμογή του δικαίου – Ο νομικός συλλογισμός ως παραγωγικό πρότυπο θεμελίωσης των νομικών κρίσεων – Η πραγματολογική ολοκλήρωση της ερμηνείας του δικαίου και η ιδιαίτερη σημασία των περιστάσεων αντιδικίας</p> <p>6. Το γραμματικό κριτήριο ερμηνείας – Ιστορικό κριτήριο – Συστηματικό κριτήριο – Τελολογικό κριτήριο – Η περιορισμένη ερμηνευτική σημασία του «γράμματος του νόμου» και της «βούλησης του ιστορικού νομοθέτη» – Η ενότητα της ερμηνείας</p> <p>7. Το νομολογιακό προηγούμενο (precedent) και η αρχή stare decisis στην αγγλική έννομη τάξη – Εντοπισμός της ratio decidendi: Παραδείγματα – Παρεμπίπτουσες κρίσεις (obiter dicta) και τεχνικές «διαφοροποίησης» (distinguishing) – Γιατί (να) ακολουθούμε δικαστικές αποφάσεις; – Η χρήση της νομολογίας στα ηπειρωτικά συστήματα και αποτίμηση της διαφοράς των συστημάτων</p> <p>8. Μεθοδολογία δικαίου, φιλοσοφία δικαίου και πολιτική φιλοσοφία – Το δίκαιο στον κοινωνικό περίγυρό του: Δίκαιο και κοινωνική θεωρία – Επιστημολογικές διακρίσεις των πεδίων και ερευνητικές διαπλοκές: Τα σημεία συνάντησης και η αναλυτικά αναγκαία διάκρισή τους</p>
Μεθοδολογία Διδασκαλίας	<p>Διαλέξεις, ατομική και ομαδική εργασία, ατομική καθοδήγηση, ανάλυση μελετών περίπτωσης, οπτικογραφημένα μαθήματα, φόρουμ, εξέταση</p>
Βιβλιογραφία	<p>Mike McConville / Wing Hong Chui (eds), <i>Research Methods for Law</i>, Edinburgh University Press, 2007</p> <p>Κώστας Μ. Σταμάτης, <i>Η θεμελίωση των νομικών κρίσεων, η έκδοση</i>, Σάκκουλας, Θεσσαλονίκη, 2009</p>

	<p>Michael Salter / Julie Mason, <i>Writing Law Dissertations: An Introduction and Guide on the Conduct of Legal Research</i>, Pearson Education Limited, 2007</p> <p>Robert Cryer et al (eds), <i>Research Methodologies in EU and International Law</i>, Hart Publishing, 2011</p> <p>Κώστας Μ. Σταμάτης, <i>Σχολιασμός δικαστικής απόφασης, β' έκδοση</i>, Σάκκουλας, Θεσσαλονίκη, 2009</p> <p>Michael Martin / Lee C. McIntyre (eds), <i>Readings in the Philosophy of Social Science</i>, The MIT Press, 1994</p> <p>Πάυλος Κ. Σούρλας, <i>Justi atque injusti scientia: Μια εισαγωγή στην επιστήμη του δικαίου</i>, Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα, 1995</p> <p>Πάυλος Κ. Σούρλας, <i>Η διαπλοκή δικαίου και πολιτικής και η θεμελίωση των νομικών κρίσεων</i>, Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα, 1989</p> <p>Πάυλος Σούρλας, <i>Θεμελιώδη ζητήματα της μεθοδολογίας του δικαίου, μέρος α'</i>, Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα, 1986</p> <p>James Holland / Julian Webb, <i>Learning Legal Rules</i>, 7th ed., Oxford University Press, 2010</p> <p>Carolin Morris / Cian Murphy, <i>Getting a PhD in Law</i>, Hart Publishing, 2011</p> <p>Scott Veitch / Emiliios Christodoulidis / Lindsay Farmer, <i>Jurisprudence: Themes and Concepts, 2nd edition</i>, Routledge, 2012</p> <p>Raymond Wacks, <i>Understanding Jurisprudence: An Introduction to Legal Theory, 3rd edition</i>, Oxford University Press, 2012</p> <p>Robert Alexy, <i>A Theory of Legal Argumentation: The Theory of Rational Discourse as Theory of Legal Justification</i>, Oxford University Press, 1989</p> <p>Neil Duxbury, <i>The Nature and Authority of Precedent</i>, Cambridge University Press, 2008</p>
Αξιολόγηση	Ενδιάμεσες ατομικές μελέτες, τελική εργασία/τελική εξέταση
Γλώσσα	Ελληνική / Αγγλική.